

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Маргарита Иванова Чинова, шифър 05.05.17, избрана за рецензент по конкурса за заемане на академичната длъжност- професор по наказателен процес, шифър 05.05.17, обявен в Държавен вестник бр.21от 15.03.2011г. от Югозападния университет „Неофит Рилски“- Благоевград, с единствен кандидат Добринка Иванова Чанкова

През 1993г. Добринка Чанкова е защитила дисертационен труд на тема- „Разследване на лъжесвидетелстване" и ѝ е присъдена научната степен „доктор". През 2003г. е избрана за доцент с хабилитационния труд- „Медиацията между жертвата и извършителя на престъплението".

В настоящия конкурс участва с монографията-„Възстановителното правосъдие. Сравнителноправен анализ", издаден 2011г.

Трудът е в обем от 269 страници и е структуриран в три глави, всяка от които е с по шест самостоятелни параграфи.

Това е първата монография в българската правна литература, посветена на възстановителното правосъдие. Този труд е естествено продължение на монографията на доц. Чанкова- „Медиацията между жертвата и извършителя на престъплението", като една от най-популярните форми на възстановително правосъдие. Със завидно търпение и последователност, вещина и творческа еродиция, в продължение на много години тя прави опити да внуши на българското общество и неговото правителство необходимостта от въвеждането на медиация и по наказателни дела. Това е доказателство за нейния траен пиетет към иновациите и предизвикателствата в областта на наказателното правосъдие. Авторът убедено вярва, че ако едно общество е по-добре информирано за възстановителното правосъдие, то е и по-благоприятно настроено към неговото прилагане.

В българската правна литература по въпроса за възстановителното правосъдие липсва не само цялостно изследване, но и отделни разработки, свързани с проблематиката. Възстановителното правосъдие е познато на българските юристи, но само като принципи и идеи. Трудът представлява цялостно изследване за възстановителното правосъдие като един нов модел правосъдие, ориентирано към жертвата и възстановяването на причинените вреди. Обосновани са неговите цели, принципи, ценности и предимства. Убедително е доказана тезата, че то кореспондира, както с интересите на пострадалия и извършителя, така и с интересите на държавата и обществото. Монографията е актуална и значима и в друг аспект- възстановителното правосъдие е ново за законодателството ни. Проблемите, обаче които поставя са многобройни и значими. Затова научното изследване е ценно както за теорията и практиката, така и за законодателството ни. Особената му ползност се изразява в обстоятелството, че трудът е ориентиран, предимно към бъдещето, като са дадени конкретни и конструктивни предложения за въвеждане на едни или други модели на възстановително правосъдие и подобряване на съществуващите законови правила.

Трудът се базира на задълбочените теоретични знания на неговия автор, придобити по време на многобройните специализации в чужбина, участие в международни проекти и конференции, посветени на възстановителното правосъдие. Благодарение на своята изключително висока международна активност и публикациите на английски език, научно-изследователска дейност на доц. Чанкова получава

международно признание, а българското правосъдие се популяризира в различни страни по света и това трябва да се отчете като голям принос за българската наука.

За изготвянето на монографията е проучена изключително богата литература, публикувана предимно на латиница, без да са подценени и трудовете на българските автори. Проучени са още законодателствата и практиките на десетки страни от Централна и Източна Европа, Япония, Канада, САЩ и др. Те не се излагат информативно, а са подложени на задълбочен и подробен сравнително-правен анализ. Това е позволило да се формулират на високо професионално ниво десетки обобщаващи изводи за състоянието, възможната рецепция на едни или други практики и перспективите на развитието на възстановителното правосъдие. Трудът е ярка илюстрация за отлично познаване и боравене с международните инструменти, приети от ООН, Съвета на Европа и Европейския съюз и действащи в тази област. Направени са собствени социологични проучвания и анкети в България и Япония по проблемите на алтернативното решаване на спорове.

Благодарение на този именно подход авторът убедително е отговорил на главния въпрос- къде е балансът и доколко нашата държава трябва и може да използва инструментите на възстановителното правосъдие като алтернатива или допълнение на традиционното наказателно правосъдие. Благодарение пак на този подход са направени и многобройните теоретични анализи, изводи и удачни предложения за усъвършенстване на законодателството и практиката.

Езикът и стилът е прецизен, ясен и лесно разбираем.

При оценката на рецензирания труд могат да се открият няколко направления, които са определящи за неговата теоретична и практическа значимост.

Глава първа е посветена на глобалната наказателна криза и възстановителното правосъдие като нов подход към престъпността.

В първия раздел е направен задълбочен анализ на глобалната наказателна криза, като са обобщени и факторите, които обуславят същата- нарастващата виктимизация на съвременното общество, бавното и тромаво правосъдие, чийто краен акт идва твърде късно и не винаги оправдава обществените очаквания за справедливост, повишаването на санкциите, увеличаването на броя на затворниците, нарастващата миграция, икономическите проблеми, войните в различни региони по света и т.н. Този анализ не е самоцелен, а за да се постави акцента върху възстановителното правосъдие като релевантен инструмент спрямо извършителите на престъпни посегателства. В самостоятелен раздел втори с много професионален усет са изведени и анализирани основните типове наказателно правосъдие и тяхната еволюция и съвременна динамика спрямо младежката престъпност- правосъдният модел; моделът на правната закрила и превенция, на минималната интервенция, на възстановителното правосъдие; нео-корекционният модел и т.н. Третият раздел е изцяло теоретичен. Най-напред са изведени основните правни положения, на които се базира възстановителното правосъдие- компенсирането на вредата, особеното място и внимание към жертвата, ресоциализация на извършителя, непосредствено включване на обществото в решаването на конфликтите, без да се изключват съда и прокуратурата. При тази парадигма държавата престава да е монополист в раздаването на правосъдие, но тя не се десезира тотално от тази дейност. Особено ценно е изследването на положението и правния статус на участниците в различните модели на възстановително правосъдие- фасилитатори, адвокати, жертва, извършител. Поддържаното становище, че възстановителното правосъдие трябва да се прилага спрямо ограничен кръг по-леки престъпления, извършени от непълнолетни или за първи път от пълнолетни лица при законово определени условия, е убедително доказано с многобройни научни аргументи. В четвъртия раздел авторът предлага своето разбиране за листата от ценности, свързани

с процеса на възстановителното правосъдие и листа на индивидуалните ценности. По този начин е научно обоснован и идентифициран полезният ефект от въвеждането на възстановителното правосъдие като алтернатива или допълнение на класическия наказателен процес- разтоварване на органите на наказателното производство, постигане на процесуална икономия, бързина, по-малък разход на средства и т.н. Изследван е и принципът на субсидиарността- възможност за прилагане на възстановителното правосъдие, като по-хуманна форма на реакция срещу извършени престъпни посегателства. В петия раздел е направен подробен анализ и систематизация на международните инструменти по възстановително правосъдие, приети в рамките на ООН, Съвета на Европа и Европейския съюз. Обобщени са в тяхната пълнота европейските и международни стандарти за възстановително правосъдие като важен инструмент за защита на жертвите на престъпления и разтоварване на правосъдните органи. Подробно са изследвани и факторите, които пречат или забавят въвеждането на тези стандарти в националните правни системи, както и механизмите за преодоляването на тези процеси. В последния раздел са разгледани различните модели на възстановително правосъдие- медиацията, семейно-груповото конфеиране, конфеирането в рамките на общността, възстановителното конфеиране, осъждащите кръгове и др. След това са формулирани общите белези на възстановителните практики, включително и в табличен вид, за по-голяма яснота и удобство. Накрая са резюмирани ясно, точно и прецизно основните според автора аспекти на възстановителното правосъдие, като процес, като алтернативен подход, като теория, като практика и т.н.

Глава втора е изключително ценна, поради три причини. Първата, защото в нея се съдържа подробна информация за моделите на възстановително правосъдие в десетки държави от различни континенти на света. Втората, защото тази информация не е поднесена механично, само за сведение, а е анализирана в сравнително-правен аспект, като са оценени предимствата и недостатъците на всеки от моделите на възстановително правосъдие и са обобщени перспективите за неговото развитие. Третата причина е, защото са изследвани и оценени, и съответните практики по различните програми на това правосъдие.

В параграф първи е проследен генезиса, посочено е развитието и са направени обосновани изводи за перспективите на възстановителното правосъдие в Европа. Обобщени са неговите общи характеристики- разнообразни възстановителни модели вече изпробвани, оценени и доказали своята ефективност; практики на законова регулация, която работи ефективно; модели на институционализиране на възстановителното правосъдие; стандарти за обучение. Раздел втори започва с общи бележки за възстановителното правосъдие в Централна и Източна Европа. След това са формулирани изводи за трудностите в развитието на възстановителното правосъдие в тези страни, особено в преходния период- ниското ниво на гражданска активност; преобладаващо репресивният характер на наказателното правосъдие; ниско ниво на информираност на обществото за потенциала на възстановителното правосъдие и ползите от него; държавният монопол върху правосъдието; централизираната правосъдна система и др. В същия раздел са изследвани регламентацията и практиките на възстановително правосъдие в Полша, Чешката република, Словения, Естония, Унгария, Румъния, Словашка Република, Молдова, Русия, Украйна, Албания, Сърбия и Черна гора, Босна и Херцеговина и Република Хърватска. Чрез използването на сравнително-правния анализ са направени десетки обобщаващи изводи за развитието и перспективите на възстановителното правосъдие в тази част на Европа. Тези изводи трябва да се оценят не само като творчески принос за българската наука, но и като ценен ориентир за предприемането на по-нататъшни политики и действия от

българското Правителство и Парламент. В раздел трети са изследвани и обсъдени възстановителните подходи в някои държави от Азиатския континент. Най-обстойно обаче са анализирани тези практики в Япония, което е разбираемо, като се има предвид дългата специализация на доц. Чанкова в тази страна, както и фактът, че в продължение на векове японското общество използва неформални методи за разрешаване на конфликти, което поддържа хармонията между членовете в групата. Япония е единствената индустриализирана страна, освен Корея, в която в последния половин век престъпността намалява. Изследователите считат, че това се дължи на факта, че японските власти и култура отдават особено значение на ценности като признанието, разкаянието, прошката и снизходителността. За целите на настоящия труд авторът е провел емпирично проучване в различни региони на Япония - по разработена анкета в три части с респонденти от средите на практикуващи адвокати, съдии, прокурори, полицаи, медиатори, пробационни служители и университетски преподаватели. В този раздел има макар и по-кратка информация за възстановителните практики в Китай, Хонг Конг, Тайланд, Филипините и др. Вярна на сравнително-правния подход, доц. Чанкова е направила твърде сполучлив опит да открие регионалните специфики и да идентифицира полезните елементи, които могат да бъдат реципирани в различните страни, което е друг съществен научен принос. В последните три раздела на тази глава са изследвани практиките и програмите на възстановително правосъдие в Канада, САЩ, Нова Зеландия, Австралия и принципите на Африканския модел за алтернативно решаване на конфликти. Това изследване също не е самоцелно. Накрая са формулирани твърде ценни изводи за това, какво Америка може да предложи в областта на възстановителното правосъдие, както и седем окончателни изводи за общите белези в развитието на възстановителното правосъдие в световен план.

Глава трета е посветена на хоризонтите пред възстановителното правосъдие. В раздел първи са очертани положителните му, според автора страни. Анализирани са обаче и аргументите на критиците на това правосъдие. В тази дискусия са изложени многобройни и дълбоко съдържателни контраргументи в полза на възстановителното правосъдие. Благодарение на задълбочените си теоретични знания и познаване на практиките и регулациите на възстановителното правосъдие, доц. Чанкова успешно успява да внуши на непредубедения читател, че от доброволното разрешаване на конфликтите имат интерес не само преките участници в него, но и цялото общество. Проявеният оптимизъм от автора е сравнително умерен, тъй като в цялото изследване като червен сигнал стои въпросът, дали обществото е готово за това. В раздел втори е направен кратък преглед на възможните взаимовръзки на възстановителното правосъдие с традиционното- маргинализация на възстановителното правосъдие; асимилиране на възстановителното правосъдие от наказателно-правосъдната система; възстановителното правосъдие продължава да съществува на различно ниво на симбиоза с правосъдната система и т.н. На тази база авторът е направил убедителни изводи за настоящите измерения и перспективите на възстановителното правосъдие. Особена практическа полезност представлява изложението в раздел трети, защото в него се изследват новите приложения на възстановителното правосъдие. Специално са очертани и анализирани възстановителните подходи в училищата, в затворите и пробационните служби, в кварталите и на работните места. Може да не споделим становището за разширяване у нас на приложното поле на възстановителното правосъдие, както в пенитенциарните институции при изпълнението на наказанието пробация, така и в училищата, кварталите и на работните места. Но това разбиране е добре аргументирано и научно-обосновано, затова може успешно да се поддържа. В самостоятелен раздел четвърти за пръв път се обосновава необходимостта от системно обучение по възстановително правосъдие, което да

започне още в училище, да продължи в университетите и по време на изпълнение на служебните задължения. Вярно е, че само по този начин би се създавала така необходимата „възстановителна култура“. В раздел пети е дадена обективна и честна картина на възстановителното правосъдие у нас. Трябва да се съгласим с направените изводи, че България е една от малкото страни в Европа, в която модерните форми на възстановителното правосъдие все още нямат приложение в правосъдната система, като нейно допълнение, разширение или алтернатива. Не е въведен дори традиционният метод - медиацията по наказателни дела от общ характер. Възстановителната идея е инкорпорирана донякъде в настоящето, но в никакъв случай не е доведена докрай. В тази част на изложението е направен ценен научно-практически коментар на Закона за медиацията. Формулирани са десетки общи, а и по-конкретни предложения да леже ференда за подобряване на регулацията по този закон като: да се допълни чл.3,ал.1, за да бъде хармонизиран закона с Директива 2008/52/ ЕО; да се приеме нова редакция на чл.3,ал.2, за да се облекчи нейният блокиращ ефект; да се допълни чл.4, за да се подобри регулацията на организацията на медиацията; в чл.7 да се предвидят изключения от принципа за поверителност на информацията, когато това е необходимо за целите на наказателния процес или по съображения, свързани със защитата на обществения ред; да се повишат изискванията по чл.8, на които трябва да отговарят лицата, за да бъдат вписани като медиатори- възрастта, образованието, първоначалното и последващо обучение; да се допълни чл.10, като се установи задължение за медиатора, да дава информация на страните за законовите постановления и за правните последици от медиацията; да се допълни законът като се уредят правата на медиаторите; да се предвиди спиране на давностния срок, докато тече процедурата по медиация; да се отмени разпоредбата на чл.12,ал.2, която допуска страните да участват в медиация и чрез техен представител и т.н. За особената ползност на тези предложения говори обстоятелството, че част от тези тях вече са възприети от законодателя с последните изменения на Закона за медиацията, обн. ДВ бр. 27 от 1 април 2011 г. В тази част на изложението на база на проведено социологическо проучване е направен обоснован извод, че има назряла обществена потребност от разнообразяване на формите на противодействие на престъпността. В последния раздел са анализирани и възможностите за приложението на възстановителното правосъдие в България. За да бъде по-добре обоснована тази възможност са приведени и многобройни статистически данни. На първо място е доказана необходимостта от допълнение на НПК с въвеждането на нова диференцирана процедура- медиацията, като се предприемат и съответни изменения в НК. В тази връзка са предложени и съответни разрешения за бъдещо законодателно регулиране. Впрочем, работна група с активното участие на доц. Чанкова преди години е изработила цялостен законопроект, както за изменение на НПК, така и на НК. Ценно за теорията, а най-вече за практиката е разграничението между възстановителните практики и освобождаването от наказателна отговорност по чл.78а от НК, пробацията и споразумението. Отделено е специално внимание за приложението на възстановителното правосъдие при престъпността на непълнолетните и противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, както и в пенитенциарните учреждения.

Към рецензирания труд могат да се направят и някои препоръки- да се разшири изследването със самостоятелно проучване на процедурите и практиките на възстановително правосъдие в някои от водещите държави на Европа, като Франция, Германия, Италия, както и да се разшири изследването на познатите на българското правосъдие елементи на възстановителни практики.

Доц. Чанкова е съавтор в **пет колективни труда**, издадени на английски език.

Три от тях- 1) State of Affairs of Restorative Justice in Eleven Central and Eastern European Countries. 2. Bulgaria (*Състояние на възстановителното правосъдие в единадесет Централно- и Източно-Европейски държави, 2.България*), in: Fellegi, B.(ed.) for the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice: Meeting the Challenges of Introducing Victim-Offender Mediation in Central and Eastern Europe, Final Report of AGIS Project JAI/2003/AGIS/088, 2005, p.17-21; 2) Bulgaria on the Road to Victim-Offender Mediation and Restorative Justice for Juveniles (*България по пътя на медиацията между жертвата и извършителя и възстановителното правосъдие за непълнолетни*), in: Lois, J. and Vazquez, M. (eds.) Good practices of Restorative Juvenile Justice, Consensus Project, Xunta de Galicia, 2010, p. 135-142; 3) Mediation: The Case of Bulgaria (*Медиацията: Казусът България*), in: Dussich, J. and Schellenberg, J. (eds.) The Promise of Restorative Justice. New Approaches for Criminal Justice and Beyond, Boulder/London: Lynne Rienner Publishers, 2010, p.121-132, няма да бъдат предмет на самостоятелно рецензиране, тъй като в съществени свои части са повторение на монографичния труд.

В „Регионални обзори, Раздел G, Темы” (Regional Reviews, Section G. Themes (in co- authorship) in: Johnstone, G. & Van Ness, D. (eds.) Handbook of Restorative Justice, Willan Publishing, 2007, p. 529-533) е направен задълбочен анализ по определените от съответни регионални обзори седем теми, касаещи глобалното възприемане и разпространение на възстановителното правосъдие. Трудът е енциклопедичен и много авторитетен. На страниците на тази публикация се намират ценни изводи за различните държави от Европа, САЩ и Латинска Америка и степента, в която са възприели и въвели програмите за възстановителното правосъдие. Най-разпространено е законодателството, което допуска възстановителното правосъдие. В тази връзка са очертани и разликите в двете позиции - или се разрешава на правосъдните органи да отнасят определена категория дела към възстановителни програми, или се изисква от тях да правят това. Българските юристи и парламентаристи могат да намерят в тази статия ценен обобщителен анализ за световните тенденции и доминиращите теми в развитието на възстановителното правосъдие.

Публикацията- (Част В.2., *Кратък преглед на 8 юрисдикции. 2. България*) (Part B.2. Short Accounts of 8 Jurisdictions, 2.Bulgaria in: Miers, D. & Willemsens, J. (eds.) for EFVOMRJ "Mapping Restorative Justice Developments in 25 European Countries", 2004, p. 140-141) е самостоятелна част от колективен труд, поставил си задача да проследи състоянието на възстановителното правосъдие в 25 европейски държави към 2004г. За законодателството на Република България са посочени всички действащи форми на възстановително правосъдие, по повод извършени престъпни посегателства- помирието по делата от частен характер, някои от пробационните мерки и възпитателните мерки по ЗБППМН. Направен е подробен анализ на причините за незадоволителното функциониране на възстановителното правосъдие, като липса на достатъчно информация и правителствен интерес към него, консерватизмът на българските правораздавателни органи, мотивът за висок ръст на престъпността и че гражданското общество не е на ниво, което да осигури моралните, финансови и човешки ресурси в подкрепа на този вид правосъдие. Отделено е специално внимание на академичната дейност и дейността на неправителствените организации, които трасират пътя за пълноценното законодателно регулиране на възстановителното правосъдие.

В конкурса са представени и 17 статии и студии.

Тринадесет от тях, а именно- 1) *Законът за медиацията- едно трудно завоевание на реформата на съдебната система в България*, Научни известия на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски”, г. I, кн.I, Благоевград, 2005,

с. 17-34; 2) *Приложимостта на медиацията между жертвата и извършителя на престъплението според правоприлагащите органи*, Научни известия на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“, г. П, кн.І, Наказателноправни науки, Благоевград, 2006, с.43-59; 3) *La mediation en Bulgaria (Медиацията в България)*, в съавторство, Latrama №19/2006 www.revistalatrampa.com.ar/contenidos/docs/019_003_esp.pdf; 4) *The Possibilities of Restorative Justice, (Възможности на възстановителното правосъдие)*, *Scientific Research*, South-West University, 2007, Vol.5; 5) *Приложима ли е медиацията в отношенията „пострадал-извършител?“ Мнението на извършителите на престъпления*, в съавторство, *Общество и право*, 2007, кн.10, с.83-104; 6) *Приложимост на медиацията между пострадали и извършител на престъпление (Мнението на пострадалите)*, в съавторство, *Общество и право*, 2008, кн.5, с.76-92; 7) *Обзор на международните инструменти по възстановително правосъдие и медиация между жертвата и извършителя на престъплението*, *Правна трибуна*, 2008, № 1 56-62; 8) *Teaching restorative justice in universities and beyond (Обучението по възстановително правосъдие в университетите и извън тях)*, Доклад, представен на Петата конференция на Европейския форум за възстановително правосъдие, Верона, Италия, 17-19 април 2008, публикуван в сборника на конференцията, с.32-33; 9) *Кой се страхува от медиацията между жертвата и извършителя на престъплението?* *Конфликтология и съвременност*, 2008, бр. 1 (3), с.142-151; 10) *Restorative Justice Developments in Europe: Sustainable Success (Развитие на възстановителното правосъдие в Европа: устойчив успех)* (in co-authorship), *Tokiwa Journal of Human Sciences*, 2010, N 18, p.13-26; 11) *State of Affairs of Restorative Justice in Bulgaria (Състоянието на възстановителното правосъдие в България)*, *Nuove Esperienze di Giustizia Minorile*, Year 2010, Issue 2, forthcoming; 12) *Recent developments of restorative justice in Central and Eastern Europe (Развитие на възстановителното правосъдие в Централна и Източна Европа в последно време)*, *East-West Studies*, University Nord, Tallinn, Estonia, forthcoming; 13) *Възстановителното правосъдие - постижения, проблеми и перспективи*, Научни известия на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“, под печат, няма да бъдат предмет на реценциране, тъй като в голямата си част тяхното съдържание е повторение на съдържането на монографичния труд, други са посветени на популярни теми, свързани с обучението по възстановително правосъдие, а трети са съобщения от конференции.

Нови модели на възстановителното правосъдие в Европа: резултати от едно изследване (New Restorative Justice Models in Europe: Results of a Survey). Това е доклад, представен на Заключителната конференция по Проекта COST A21 «Възстановителното правосъдие в Европа: резултати и предизвикателства», Варшава, 22-24 ноември 2006г. Този доклад с оглед неговото съдържание и обем следва да се оцени като студия с ред научни достойнства. В изследването са анализирани и идентифицирани последните тенденции в развитието на възстановителното правосъдие, чрез проучване ефективността на новите модели и заключения за по-нататъшното им развитие в европейски контекст. Става въпрос за семейно-груповото конфериране, конферирането в рамките на общността, осъждащите кръгове, възстановителното предупреждение, конферирането и др. Идентифицирани са статуса, спецификите, силните и слабите страни на тези нови модели на възстановително правосъдие. Оценени са прогнозите за развитието им. Отправени са и препоръки за тяхното усъвършенстване. От изготвените таблични данни е видно: че най-голямо разнообразие на модели на възстановително правосъдие се намира в Обединеното Кралство; че най-разпространеният модел е семейно-груповото конфериране, прилагано в седем юрисдикции, след което е конферирането в рамките на общността и

възстановителното предупреждение; че в половината от държавите на Европа е приета и съответна законодателна рамка; че пет модела функционират при приети подзаконови актове; че два модела се прилагат на национално, а другите на регионално или местно ниво т.н. Не по-малко ценно е изследването в частта му, където се обобщават предимствата и недостатъците на новите модели на възстановително правосъдие, в сравнение с традиционния- медиацията, както и формулираните изводи за бъдещето на тези нови модели. Затова може да се направи извод, че публикацията е особено ценна за практикуващи юристи, учени и политици, които се интересуват от нови практики и от нови политики в областта на наказателния процес.

Развитие на политиките, свързани с жертвите на престъпността в България в последно време (Recent Developments in Policies Related to Crime Victims in Bulgaria). Това изследване също е доклад, представен на 13-тия международен симпозиум по виктимология, Мито, Япония, 23-28 август 2009г. Той обаче може да се оцени като научна статия, с оглед обема и неговата значимост. На такъв широк международен форум са популяризирани новите българските практики в областта на възстановителното правосъдие. С професионална вещина са представени новите разпоредби на НПК във връзка с процесуалното положение на лицата, претърпели вреди от престъпления и тяхното участие в наказателния процес като пострадали, частни обвинители, частни тъжители и граждански ищци. Честно са посочени и някои от дефицитите на законовата уредба, като лишаването на пострадалия от възможност да участва в делата, приключили на досъдебната фаза със споразумение. Подробно е анализиран и новият Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления, както и различните средства за компенсация. В тази връзка са направени и съответни предложения за подобряването на законовата уредба, като например за въвеждане на изискване за авансова компенсация, разширяване приложното поле на закона, въвеждане на медиацията по наказателни дела от общ характер и др.

В статията- **„Към Конвенция на Организацията на Обединените Нации за правосъдието и подкрепата на жертвите на престъпления и злоупотреба с власт“** (Towards a United Nations Convention on Justice and Support for Victims of Crime and Abuse of Power), *Bulgarian Journal of International Law*, 2010, Vol. II, Issue 2, p.49-63. теоретично е обоснована необходимостта от приемане на Конвенция на ООН за жертвите на престъпления и злоупотреба с власт. Тази статия, макар и да е публикувана само на английски език, е новост за българската правна литература. В нея за първи път от български автор е подробно изследвана Декларацията на ООН от 1985г. за основните принципи на правосъдие за жертвите на престъпления и злоупотреба с власт. На основата на богат емпиричен материал е направен обоснован извод, че в голям брой от държавите по света все още не са предприети необходимите законодателни мерки на базата на принципите, залегнали в Декларацията. Очевидно е, че тези държави, за да инвестират в необходимите промени трябва да бъдат заставени с приемането на акт, който да е не препоръчителен, а задължителен за изпълнение. Така през 2005г. Общото събрание на ООН приема Общи принципи и Указания, а година по-късно е сформирана и работна група и изработени първите тактове на проект за Конвенция. Особено ценен е анализът на достиженията на този проект, в сравнение с действащата Декларация. Убедително са формулирани неговите преимущества и новите положения, които допълват Декларацията или доразвиват нейните идеи.

В статията- **„За един успешен проект и за още необходими действия в полза на жертвите на престъпления“**, *Икономически алтернативи*, 2011, № 2 (под печат), е направен сполучлив опит да се докаже необходимостта от обучение по проблемите на жертвите на престъпления и защитата на техните права посредством по-широкото

изучаване на учебната дисциплина виктимология. Трябва да се съгласим, че в последно време виктимологичните изследвания в условията на засилващата се виктимизация на обществото в глобален аспект придобиват все по-голяма актуалност, а у нас тази част на знанието все още не е достатъчно развита и нито законодателят, нито практиката, нито учебните заведения и отделят дължимото внимание. Касае се за системно пренебрегвана област, като вниманието продължава да се съсредоточава предимно върху извършителя, но не и върху жертвата. В статията е представена и учебна програма по виктимология, която и тематически, и систематически е научно-обоснована и издържана.

Доц. Чанкова е взела участие в **осем международни и в пет национални проекти.**

Става въпрос за следните международни проекти: 1) «Медиацията между жертвата и извършителя на престъплението след осъждането»; 2) «Възстановителното правосъдие и превенцията на престъпността»; 3) Изследователски период в Университета „Токива“- Япония, по Програмата за покана на учени на Японската фондация за насърчаване на науката, 2009г.; 4) „Консенсус-Възстановително правосъдие за непълнолетни; 5) „ТИН:Помощ в мрежата: Електронен обмен на информация за медиацията; 6) „Развитие на възстановителното правосъдие в Европа; 7) „Обучение срещу насилието в училищата; 8) „Да посрещнем предизвикателствата на въвеждането на медиацията между жертвата и извършителя на престъплението в Централна и Източна Европа. Националните проекти са: 1) «Подготовка и участие в 26-я следдипломен курс «Виктимология, подпомагане на жертвите и наказателно правосъдие», Междууниверситетски център- Дубровник, Хърватска, 10-22 май 2010г. и изготвяне на учебна програма по виктимология»; 2) „Перспективи на медиацията по наказателни дела; 3) „Устойчиво развитие на академичния състав на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“ чрез изграждане на система за обмен на знания и повишаване на квалификацията“; 4) „Училището-територия на толерантност; 5) Тя е била и контактното лице и администратор по програмите Сократ/Еразъм и „Учене през целия живот“.

Доц. Чанкова е изнесла **доклади** на осем **международни научни форуми-** в Будапеща, Швейцария, София, Варшава, Италия, Япония, Испания и Париж, както и на осем **национални** форуми. Повечето от докладите са публикувани и засягат отделни тематиките на възстановителното правосъдие и защитата на правата на жертвите на престъпни посегателства.

Признание на нейния авторитет на утвърден изследовател е и участието и в **редколегии** на научни списания у нас и в чужбина- член на Редакционния съвет на East-west studies, Journal of Social Sciences of University Nord-Tallinn, Estonia и Scientific Research Journal of South-West University- Blagoevgrad, както и **експертната** ѝ дейност, като член на работните групи, изготвили Закона за медиацията и подзаконовите актове по приложението му, както и проектозаконали за изменение и допълнение на НПК и НК (2003-2010); член на международната мрежа на учени, работещи по проблемите на възстановителното правосъдие, както и участието ѝ в национални изпитни комисии за подбор на следователи (2005 и 2006).

На **учебната дейност** на доц. Чанкова трябва да се даде много висока оценка.

Тя чете **лекциите** пред студенти от Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“, гр.Благоевград по Наказателнопроцесуално право, Защита правата на човека и Алтернативно решаване на спорове. Хонорован преподавател е и в Нов български университет, където чете лекции по Медиация по граждански и наказателни дела. Въвежда и утвърждава учебните симулации като метод на интерактивно

обучение, провеждане на част от обучението в наказателен съд, полицейско управление, научна лаборатория. Провежда и обучение на английски език на входящите студенти по програмата „Еразъм”.

Изнася лекции и в *чуждестранни университети* - в Аристотеловия университет - Солун, Гърция, 2002г.; Университетите във: Вилнюс 1, Литва, 2006г.; Париж 12, Франция, 2007г.; Севиля, Испания, 2008г.; Залцбург, Австрия, 2011г.

Доц. Чанкова е уважаван и предпочитан лектор. Студентите се отнасят с уважение и респект към нейната личност като човек и преподавател. Лекциите ѝ се посещават масово и слушат с интерес, защото те се изнасят на високо професионално ниво и в същото време на достъпен за студентите език и в подходяща за тях форма.

Извънаудиторната дейност на доц. Чанкова също е на много високо ниво като съдържание и мащабна като обем.

Разработила е и е въвела в учебния план на Нов български университет дисциплината Медиация по граждански и наказателни дела, разработила е и учебна програма по Виктимология, подготвя лекционен курс по Възстановително правосъдие.

Тя е редактор и съставител на учебни помагала, които се явяват ценен помощник в обучителната дейност - „Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи”, редактор, София, първо издание 2005, второ издание 2009; „Училищният тормоз и насилие: да предприемем действия”, в съавторство, 2006г. (School Bullying and Violence: Taking Action. A Resource for Practitioners and Policy Makers and All Those Working with Children and Young People Affected by School Violence, <http://www.vista-europe.org/modules.php>; in co-authorship with Cowie, H. & Jennifer, D. (UK), Poshtova, T. (Bulgaria), Deklerck, J. & Deboutte, G. (Belgium), Ertesvåg, S. K. & Samuelsen, A. S. (Norway), O'Moore, M. & Minton, S. J. (Ireland) and Ortega, R. & Sanchez, V. (Spain): 2006. Това помагало е електронно, написано на английски и преведено на немски, испански, фламандски и български езици. Третото помагало е „Ръководство за обучение на педагогически персонал по превенция на насилието в училище”, в съавторство, 2008г.

Ръководи четири докторанта по Наказателен процес и е имала един дипломант по Публична администрация, специализация „Национална сигурност”. Подготвя и участва със студенти в международни конференции и състезания по право - Варшава, 2007 и София, 2011г. Има и съвместно участие с докторант в научен проект на тема «Подготовка и участие в 26-я следдипломен курс «Виктимология, подпомагане на жертвите и наказателно правосъдие».

Взела е участие в акредитациите на специалностите „Право”, „Публична администрация” и „Международни отношения”, на Правно-историческия факултет на Югозападния университет- Благоевград, както и в изготвянето на независимата оценка на университета по последната рейтингова система. Разработва учебната документация, изготвя казуси за държавните изпити

Доц. Чанкова е и изявен **общественик**. Тя е учредител и член на Управителния съвет на Националната асоциация на медиаторите; учредител и председател на Управителния съвет на Института за решаване на конфликти и учител на медиатори.

Като цяло обемът и качеството на научната продукция представя доц. Чанкова като утвърден изследовател, който търси новите практики, иновациите и предизвикателствата в правната материя, при това широко дискутирани не само у нас и в Европа, но и в световен план. Нейните научни интереси са свързани с въвеждането не само на традиционните, а и на най-новите модели и форми на възстановително

правосъдие в областта на наказателното правораздаване. Тези въпроси са основополагащи за защитата на жертвите от престъпни посегателства. Азбучно е известно, че именно по гаранциите за защита на правата на пострадалите се измерват международните и европейски стандарти за демократична и правова държава.

Въпросите, които се поставят на изследване се анализират на високо професионално ниво, на базата на богат емпиричен материал и научен апарат. Със завидно умение се води научната дискусия и с професионална вещина се убеждава и внушава верността на собствената научна теза. Изследванията на автора са от изключителна полезност за теорията и практиката. Но тяхната значимост се очертава най-вече във връзка с бъдещата наказателна политика на държавата и законотворческия процес, свързан с по-нататъшното въвеждане на възстановителното правосъдие по наказателни дела. Приносите в творчеството на доц. Чанкова трябва да бъдат оценени като актуални и значими. Нейните научни изследвания представляват новаторство за българската литература и практика. Те имат значение за съвременната ни наука и най-вече за бъдещия законотворчески процес, защото дават полезни и целесъобразни разрешения и съдържат обобщаващи изводи и идеи. По този начин се поставят основите и за бъдещи научни дискусии по проблематиката на възстановителното правосъдие.

В заключение:

Давам на научната и преподавателска дейност на доц. Чанкова висока положителна оценка. Като имам предвид цялостното ѝ научното творчество и преподавателска дейност, считам че тя отговаря на изискванията, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност- професор по наказателен процес. Поради това си позволявам убедено да препоръчам на председателя на научното жури да предложи на факултетния съвет на Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“- Благоевград да вземе решение Добринка Иванова Чанкова да бъде избрана на академичната длъжност професор по наказателен процес

Рецензент:

М. Чанкова

15.06.2019 г.